

ابعاد جغرافیایی بازسازی مناطق جنگزده استان خوزستان

اثر: دکتر احمد پوراحمد

از: دانشگاه تهران

چکیده

پس از تجاوز نیروهای عراقی به کشور، در طول ۸ سال جنگ تحمیلی، نزدیک به ۲۰ شهر استان خوزستان دچار تخریب و ۵۴۳ روستای آن با خاک یکسان گردید. پس از توقف جنگ، با توجه به حجم گسترده خرابیها، بازسازی مناطق جنگزده استان خوزستان در مقیاس وسیعی با شرکت مردم و سازمانهای اجرایی بعمل آمد. در این مقاله با اشاره به میزان تخریب و خسارت و پراکندگی جغرافیایی آن در سطح استان، نحوه شروع بازسازی و فعالیتهای انجام شده و همچنین مهمترین ابعاد بازسازی استان خوزستان مورد توجه قرار گرفته و در پایان نتیجه گیری بعمل آمده است. بدیهی است نتایج مطالعات بازسازی مناطق جنگزده می تواند در برنامه ریزی های آینده منطقه مورد استفاده قرار گیرد.

واژه های کلیدی: استان خوزستان، مناطق جنگزده، تخریب، بازسازی، عملکرد.

مقدمه

بر اثر جنگ تحمیلی استانهای خوزستان، کرمانشاه، ایلام، کردستان و آذربایجان غربی بعلت همجواری با کشور عراق دچار صدمه و خسارت فراوانی شدند. در میان استانهای جنگزده استان خوزستان بیش از همه آسیب دیده و به تنهایی ۳۴/۲۷٪ از کل خسارات را داشته است. مناطق مرزی این استان و نیز شهرهای خرمشهر، بستان، هویزه و سوسنگرد اشغال نظامی شد و شهرهای اهواز، آبادان، دزفول و شوش زیر آتش مداوم توپخانه قرار گرفت. در این تجاوز وحشیانه شهر هویزه صد درصد با خاک یکسان شد و شهرهای شوش، سوسنگرد، بستان، خرمشهر، آبادان و دزفول بین ۱۵ تا ۸۸٪ ویران شدند. همچنین در مناطق روستایی نزدیک به ۵۴۳ روستا با خاک یکسان شدند که بازسازی آنها تا سالها بعد بطول کشید و حجم بسیار زیادی از امکانات و نیروهای انسانی را بخود مشغول ساخت.

روش بررسی

در جهت انجام طرح پژوهشی بررسی سیر تحول و عملکرد بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده ابتدا مطالعات کتابخانه‌ای براساس آمار و اطلاعات ارائه شده توسط ارگانهای ذریع بازسازی و دیگر منابع محدود موجود بعمل آمد. سپس طی سفر به مناطق جنگزده و مشاهده مناطق آسیب دیده و همچنین مصاحبه با دست‌اندرکاران و مسئولان بازسازی و مردم جنگزده، اطلاعات تکمیل گردید. قابل ذکر است که بدلیل عدم ثبت دقیق و کامل فعالیتهای انجام یافته در بازسازی و پراکندگی آمار و اطلاعات مورد نیاز، نگارنده با مشکلاتی روبرو بوده است.

میزان تخریب و پراکندگی جغرافیایی آن در استان خوزستان

مطالعات نشان می‌دهد که از میان استانهای جنگزده بیشترین حجم خسارت به استان خوزستان وارد شده است که برابر با ۳۴/۲۷ درصد از کل خسارتهای وارده به استانهای جنگزده بوده است که در استان خوزستان بالغ بر ۱۰۵۵۸۶۵۹ میلیون ریال است.^(۱)

مناطق جنگزده استان خوزستان بر اساس مصوبات ستاد مرکزی بازسازی و نوسازی شامل مناطقی است که در زمان جنگ توسط دشمن اشغال شده و یا کاملاً تخلیه شده‌اند و عبارتند از:

۱- شهرستان آبادان ۲- شهرستان دشت آزادگان ۳- شهرستان خرمشهر ۴- شهرهای دزفول - شوش و همچنین مناطق روستایی بخش شوش ۵- شهرهای اهواز، حمیدیه و دهستانهای اسماعیله و نهرهاشم از شهرستان اهواز ۶- روستاهای دارخوین از توابع شهرستان شادگان.

علاوه بر نقاط فوق بتدریج و با گسترش حملات هوایی و موشکی دشمن به شهرها و روستاهای خوزستان شهرهای اندیمشک، مسجد سلیمان، بهبهان رامهرمز، شوشتر، شادگان، بندر امام، ماهشهر، آغاچاری، روستاهای دوکوهه و حسینییه از توابع اندیمشک ملاتانی از توابع اهواز و تعدادی روستاهای دیگر در مراحل مختلف جنگ تخریب شدند.^(۲)

در جدول شماره یک واحدهای تجاری و مسکونی آسیب دیده از جنگ به تفکیک درصد تخریب نشان داده شده است. طبق جدول مذکور شهرستان آبادان با تعداد ۳۳۵۰۰ واحد مسکونی و تجاری تخریب شده در صدر جدول قرار گرفته و خرمشهر با ۲۷۰۰۰ واحد در مرتبه دوم است که بعلت قرار گرفتن در تیررس مستقیم توپخانه دشمن و اشغال بوده است.

جدول شماره (۱) واحدهای مسکونی (م) و تجاری (ت) آسیب دیده در شهرهای جنگزده و بمباران شده استان خوزستان از ابتدای شروع جنگ تا پایان ۱۳۷۰ (۳)

ردیف	شهرهای استان خوزستان	۱۰۰٪ تخریب		۵۰ تا ۱۰۰٪		زیر ۵۰٪		جمع	
		م	ت	م	ت	م	ت	م	ت
۱	مسجد سلیمان	۷۴۵	۱۰۰	۱۹۰۰	۲۸۰	۲۲۰۰۰	۲۹۰	۴۶۴۵	۶۷۰
۲	بهبهان	۸۵	۳۵	۷۰۰	۱۳۰	۷۲۰	۱۵۰	۱۵۰۵	۳۱۵
۳	بندرامام	۳۰	۱۰	۱۰۰	-	۱۱۰	-	۲۴۰	۱۰
۴	شادگان	۲۲	۸	۵۰	۲۰	۶۰	۳۰	۱۳۲	۵۸
۵	ماهشهر	-	-	-	-	-	-	-	-
۶	آغازجاری	-	-	-	-	-	-	-	-
۷	رامهرمز	۸۷	۱۳	۷۴۰	۹۰	۷۶۰	۱۰۰	۱۵۸۷	۲۰۳
۸	شوشتر	۴۰۰	۱۳	۵۹۰	۱۴۰	۶۱۰	۱۶۰	۱۶۰۰	۳۱۳
۹	اهواز	۵۵۰	۹۶	۱۷۹۰	۲۴۰	۱۸۱۰	۲۶۰	۴۱۵۰	۵۹۶
۱۰	اندیمشک	۲۰۰۵	۵۰۰	۱۵۴۰	۵۰	۱۵۶۰	۷۰	۵۱۰۵	۶۲۰
۱۱	دزفول	۲۸۲۶	۵۰۲	۷۲۲۰	۵۷۰	۷۲۴۵	۵۹۰	۱۷۲۹۱	۱۶۶۲
۱۲	آبادان	۳۵۰۰	۵۰۰	۱۰۷۴۰	۳۹۹۰	۱۰۷۶۰	۴۰۱۰	۲۵۰۰۰	۸۵۰۰
۱۳	اروندکنار	۳۵۰۰	-	-	-	-	-	۳۵۰۰	-
۱۴	خرمشهر	۹۰۰۰	۳۰۰۰	۶۲۴۰	۱۲۴۰	۶۲۶۰	۱۲۶۰	۲۱۵۰۰	۵۵۰۰
۱۵	جزیره مینو	-	-	-	-	-	-	-	-
۱۶	هویزه	۱۰۱۰	۲۰۰	۱۰	-	۳۰	-	۱۰۵۰	۲۰۰
۱۷	شوش	۱۰۲	۸۸	۲۵۰	۱۶۰	۲۷۰	۱۸۰	۶۲۲	۴۲۸
۱۸	سوسنگرد	۵۶۲	۱۴۲	۱۵۱۰	۴۹۰	۱۵۳۰	۵۱۰	۳۶۰۲	۱۱۴۲
۱۹	بستان	۶۰۰	۱۸۱	۲۴۰	۵۰	۲۶۰۰	۶۰	۳۴۴۰	۲۹۱
۲۰	رفیع	۲۵۰۰	۱۰۰	-	-	-	-	۲۵۰۰	۱۰۰
	جمع	۲۷۵۲۴	۵۴۸۸	۳۳۶۲۰	۷۴۵۰	۳۶۳۲۵	۷۶۷۰	۹۷۴۶۹	۲۰۶۰۸

میزان انهدام برخی شهرهای استان در منطقه اشغالی از جمله آبادان ۰/۶٪، خرمشهر ۰/۸۸٪، دشت آزادگان ۷۲ درصد است.

کل واحدهای مسکونی و تجاری آسیب دیده در استان خوزستان حدود ۱۲۱۵۶۴ دستگاه است که از مجموع ۱۰۰۳۷۷ واحد مسکونی آسیب دیده ۲۲۶۵۲ واحد بطور ۱۰۰ درصد و ۷۷۷۲۵ واحد زیر ۱۰۰ درصد ویران و از مجموع ۲۰۶۸۷ واحد تجاری صدمه دیده ۵۵۰۲ دستگاه بطور ۱۰۰ درصد ویران و ۱۵۱۸۵ واحد آن بین ۲۵ تا ۸۰٪ تخریب گشته‌اند... (۴)

جدول شماره (۲): تعداد کل روستاها و واحدهای مسکونی روستایی آسیب دیده در استان خوزستان از سال ۱۳۶۱ تا پایان سال ۱۳۷۰ (۵)

تعداد واحدهای مسکونی تخریب شده روستایی	جمع	تعداد روستاهای آسیب دیده	تعداد روستاهای تخریب شده
۳۷۶۲۶	۹۱۲	۳۹۶	۵۴۳

از جمع روستاهای تخریب شده و آسیب دیده از جنگ به میزان ۹۱۲ واحد نسبت ۱/۳۴٪ از کل روستاهای جنگزده کشور را در بر می‌گیرد که این نسبت در تعداد واحدهای مسکونی به ۳/۴۹ درصد یعنی تقریباً نیمی از کل واحدهای آسیب دیده که بعلت وسعت منطقه جنگی، اشغال توسط دشمن و در تیررس قرار گرفتن توسط توپخانه بوده است.

شروع بازسازی

از سال ۱۳۶۰ بدنبال حمله‌های موشکی به شهر تاریخی دزفول در خوزستان نطقه‌های اولیه تشکیلات بازسازی و نوسازی مناطق صدمه دیده با اهداف محدود تشکیل گردید. پس از بازپس گیری خرمشهر در خرداد ۱۳۶۱ ستاد بازسازی و

نوسازی مناطق جنگزده رسماً ایجاد گردید.

ضرورت بازگشت نیروهای مردمی به محل سکونت خود و نیاز مردمی که خواهان سکونت در مناطق آزاد شده خود بودند و توجه به ایجاد روحیه پایداری در مردم سبب شد که فعالیت‌های بازسازی تقریباً بدون برنامه‌اری مدون و جامع ادامه یابد.

پس از پذیرش قطعنامه و توقف جنگ، بازسازی مناطق جنگزده به شکل جدی مورد توجه مسئولان کشور قرار گرفت. ضرورت نظام یافتن این حرکت، تشکیل نیروی انسانی مورد نیاز جهت اقدام سریع و گسترده و هماهنگ و تأمین امکانات و تجهیزات برای بازسازی که اکنون ابعادی گسترده‌تر و متفاوت با قبل یافته بود، برای دست اندرکاران و مسئولین کشور آشکار بود در این مرحله ستادهای اجرایی شهرهای صدمه دیده استان یعنی آبادان و خرمشهر دزفول، بستان، هویزه، سوسنگرد، شوش، شوشتر و اهواز و تمامی روستاهای تابعه آنها تشکیل شد. بدین ترتیب در نیمه دوم سال ۱۳۶۷ عملیات اجرایی پاکسازی شهرهای آبادان و خرمشهر آغاز شد.

در ابتدا وضعیت این دو شهر آنچنان که باید به روشنی ترسیم نگشت و ابهاماتی را در برنامه‌ریزیهای بعدی بوجود آورد. از طرفی روشن نبودن برخی سیاستهای اصولی و بنیادی در ارتباط با آینده این دو شهر بخاطر حساسیت مکانی آنها و سرانجام اجرای بندهای مختلف قطعنامه ۵۹۸، آنچه در ارتباط با بازسازی انتظار آن می‌رفت تحقق نیافت. در اواسط سال ۶۸ پس از تقسیم وظایف بازسازی و تشکیل ویژه کلیه سازمانها و نیروهایی بود که بنحوی دست در کار بازسازی داشتند با تنظیم برآوردهای و گردآوری اطلاعاتی در خصوص وضعیت اماکن مسکونی، تجاری، اداری، آموزشی، بهداشتی و تأسیسات زیربنایی شهری که در جنگ صدمه دیده بودند و تشکیل پرونده‌ای ویژه هر یک، برنامه‌بازسازی از چارچوب لازم برخوردار گشت و با تأمین اعتبار لازم عملیات بازسازی شروع شد. از دیگر سو با پایان یافتن

پاکسازی شهر آبادان از نظر نظامی و آزاد شدن تردد مردم در آن منطقه و در نتیجه فعالیت آنها در جنبه‌های اجرایی امور، بازسازی ویرانه‌ها ابعاد وسیعتر از پیش یافت.

پایان سال ۶۸ و آغاز سال ۶۹ در واقع فصل جدیدی در کار بازسازی بحساب می‌آمد. بازگشت و حضور رو به تزاید مردم در مناطق جنگزده علاوه بر ایجاد حساسیت تحصیلی برای دانش‌آموزان، آماده نمودن و فعال ساختن مراکز اداری و تسهیلات ضروری وابسته بدان، راه‌اندازی مراکز بهداشتی و درمانی، مورد بهره‌برداری قرار گرفتن تأسیسات زیربنایی شهری و آغاز بکار واحدهای تولیدی و صنعتی و خدماتی را جهت اشتغال‌زایی ضرورت و اهمیتی دو چندان بخشید لذا فعالیتهای بازسازی با همت و شرکت فعال مردم در محورهای مختلف ادامه یافت و نتایج شایان توجه بدست آمد.

فعالتهای انجام شده:

اعتبارات عمرانی (ملی و استانی) مناطق جنگزده استان خوزستان از محل تبصره‌های بودجه (مقایسه کلی اعتبارات استانهای جنگزده در سالهای ۶۹، ۷۰، ۷۱، ۷۲، ۷۳ و ۷۴) مجموعاً ۰۶۰/۶۴۷/۱۵۶ هزار ریال بوده است که نسبت آن بالغ بر ۵۹/۷٪ از اعتبارات کل استانهای جنگزده را شامل شده و در مرتبه نخست قرار می‌گیرد. (۶)

بطور کلی وضعیت و عملکرد بازسازی و نوسازی واحدهای مسکونی - تجاری شهری و روستایی مناطق جنگزده استان خوزستان تا سال ۱۳۷۵ بدین شرح است که از کل ۱۸۵۹۷۷ واحد آسیب دیده، تعداد ۱۶۱۲۷۷ واحد بازسازی شده و ۲۴۷۰۰ واحد در دست اجرا قرار داشته است. (۷)

بیشترین میزان بازسازی مربوط به شهرستانهای دزفول، آبادان و خرمشهر است که بدلیل وسعت خرابیها در این شهرها بوده است، و کمترین میزان بازسازی

واحدهای تجاری و مسکونی مختص ارونند کنار و شادگان بوده است.^(۸)

زمینه‌ها و ابعاد بازسازی در استان خوزستان

۱- طبیعی و اقلیمی

آب و هوای استان خوزستان بویژه در نواحی پست و جلگه‌ای به سمت جنوب و جنوب شرقی (مناطق جنگزده) خصوصیات آب و هوا به بیابانی کناره‌ای تبدیل می‌شود. عموماً زمستانهای این نواحی کوتاه و معتدل و تابستانها طولانی و گرم است. حداکثر مطلق درجه حرارت در شهرهای آبادان و دزفول و اهواز به ۵۰ تا ۴۹ درجه می‌رسد. بادهای ساحلی که باد شرجی نامیده می‌شود در تابستان گاهگاهی از خلیج فارس می‌وزند، رطوبت زیادی را با خود به جلگه‌های گرم می‌برند. با توجه به تسلط و تأثیر اقلیم گرم و مرطوب باید در ساخت و سازهای منطقه آنرا مد نظر داشت. همانگونه که شرکت نفت در گذشته در شهرهایی مثل آبادان با ساختن خانه‌های ویلایی همراه با باغ و پرچین و فضای باز و مناسب برخوردار مناسبی با این مسئله داشته است.

به علت نزدیک بودن آبهای زیرزمینی و استفاده از آبیاری غرقابی، قسمتی از زمین‌ها بصورت باتلاق و شوره‌زار درآمده است که نیاز به زه‌کشی دارد. با توجه به بالا بودن سطح آبهای زیرزمینی که با کندن نیم متر آب از زمین بالا می‌آید، رعایت اصول فنی و ضوابط ساختمانی با عنایت به رطوبت و شرجی بودن منطقه در بازسازی باید مد نظر قرار گیرد.

با توجه به فروپاشی ساختارهای فضایی منطقه باید اولویت بندی‌ها در بازسازی مناطق جنگزده بعمل آمده و بازسازیها بر اساس طرح جامع و هماهنگ با شرایط جغرافیایی انجام گردد تا مشکلات بعدی بروز نکند. پتانسیل‌های جغرافیایی و ویژگیهای منطقه‌ای باید مبنای برنامه و سیاست‌ها در بازسازی استان قرار گیرد چنانکه با توجه به معیشت مردم خرمشهر و وابستگی آنها به بندر،

راه‌اندازی آن باعث بازگشت سریع مهاجرین و جذب جمعیت شهر می‌شود.

۲- فرهنگی و اجتماعی

هنگامی می‌توانیم برنامه‌ریزی موفق‌تری در بازسازی داشته باشیم که مردم بعنوان عامل اصلی و محور تعیین‌کننده برنامه در مناطق جنگزده حضور داشته باشند و با فرهنگ منطقه سازگاری داشته باشد. برای مثال در برخی روستاها و شهرها مثل هویزه که طرح‌های اجرا شده بازسازی با فضای فرهنگی و قومی گذشته کمتر سازگاری و تطبیق داشته است، فرهنگ شهرنشینی رشد کرده و توقعات روستائیان بالا رفته است. در نتیجه انتقال فرهنگ شهرنشینی به روستا، باعث بالا رفتن روحیه مصرف‌گرایی و مهاجرت بیشتر به شهر و توقع از مسئولین و دولت شده است. لذا در ارائه طرح‌های جامع برای شهرهای جنگزده باید اولاً بافت فرهنگی و اقتصادی منطقه را مد نظر داشت. ثانیاً مشارکت هر چه بیشتر مردم در نظرخواهی و پیشبرد طرح‌ها امری ضروری بشمار می‌رود. غفلت از این مسئله سبب کند پیش رفتن طرح‌های بازسازی است و یا اینکه با مشکلات فراوانی در اجرا روبرو می‌شود که نمونه این عوارض در خرمشهر، هویزه، شهرک شهید بهشتی و حتی شهرهای نظیر بستان و سوسنگرد ملاحظه می‌شود. ورود مصالح ساختمانی غیر بومی خارج از منطقه و الگوهای وارداتی باعث بالا رفتن هزینه‌های ساخت مسکن و افزایش توقعات مردم می‌گردد.^(۹)

۳- ابعاد اقتصادی

در بازسازی استان باید به پتانسیل مناطق جنگزده در زمینه‌های اقتصادی توجه شود و در هر بخش برنامه‌ریزی انجام گیرد. مثلاً شهرهای آبادان و خرمشهر بطور خاصی و دیگر شهرهای خوزستان بطور عام بواسطه:

- دسترسی به آب شیرین رودخانه عمده خوزستان یعنی کارون و کرخه

- قرار گرفتن در کنار خلیج فارس

- دسترسی آسان به کشورهای حوزه خلیج فارس

- نزدیکی به ذخایر و منابع عظیم نفت و گاز و سایر معادن در سطح استان

- دسترسی به راه آهن سراسری کشور

می تواند محل مناسبی برای سرمایه گذاری کشورهای صنعتی مخصوصاً در امر نفت باشد بدین ترتیب به صورت یک منطقه آزاد صنعتی و صادراتی عمل نماید (خرمشهر و آبادان)، شاید تمرکز سرمایه کشورهای مختلف در یک منطقه حساس از خاک کشور همچون آبادان و خرمشهر نیز امنیت شهری را نیز بدنبال داشته باشد. از سوی دیگر بدلیل استعدادهای بالقوه و بالفعل کشاورزی استان خوزستان و کشت نیشکر و خرما در منطقه بایستی با احداث کارخانجات مربوط آنرا به قطب صادرات محصولات کشاورزی در ایران مبدل کرد و این امر همراه با سرمایه گذاری در بخش صید ماهی و کارهای جانبی آن جایگزین خوبی بجای اهمیت زدست رفته خرمشهر و آبادان بعنوان بنادر مهم ایران در گذشته باشد.

در مناطق مورد بازسازی اعم از شهرها و روستاها فراهم کردن زمینه اشتغال، تولید، و ایجاد تأسیسات عمومی مثل آموزش و پرورش و تأسیسات درمانی از ضروری ترین امور است که در بازسازی باید دارای اولویت باشد.

۴- اداری و سیاسی

شرکت افراد بومی و مهاجرین در امر بازسازی عوارض بعدی کمتری را در پی داشته و وقتی خودشان دست اندرکار ساختن خانه ها و بازسازی شهر خود باشند مسلم است که اعتراضات کمتر می شود و آنان چیزی را که خودشان تشخیص می دهند بهتر می سازند. یکی از مسائل مهم در ایجاد مفاسد اجتماعی در شهرکهای مهاجرنشین موضوع عدم اشتغال بکار آنهاست که اگر ما از مشارکت آنها در امر بازسازی استفاده کنیم تا حد زیادی این مسائل تخفیف پیدا می کند. ثبات مدیریت

و نیروهای اجرایی از مسائل مهمی است که باعث استمرار برنامه‌های بازسازی و جلوگیری از عوارض اجتماعی می‌شود همچنانکه در ستاد معین مازندران در سوسنگرد شاهد عوارض منفی ناشی از تغییرات مدیریتی و اجرایی بوده‌ایم.

همچنین نظام پرداخت حقوق و مستمری کارکنان دولتی در مناطق جنگزده بهتر است بر مبنای حقوق ویژه‌ای محاسبه شود، زیرا آثار و نتایج اقتصادی - اجتماعی جنگ تا سالهای ادامه خواهد یافت. این امر بخصوص برای جذب پرسنل متخصص می‌تواند اعمال گردد. به همین لحاظ در امور بازسازی بهتر است امر بر کیفیت نیروی انسانی که گذاشته شود، زیرا ملاحظات مالی ناشی از عدم پرداخت حقوقی و امکانات مکفی به افراد متخصص و نیروهای ماهر، تشکیلات مربوط به بازسازی شهر را به یک ارگان دولتی توأم با بروکراسی تبدیل می‌کند که گره اساسی از بازسازی نخواهد گشود.

از دیگر تنگناهایی که در رابطه با اداره شهر جنگزده وجود دارد مسئله امنیت شهرها است. بدیهی است این وظیفه به عهده مسئولان و نیروهای انتظامی است. از نظر جرم شناسی شهرهای جنگزده بدلیل شرایط جنگی و خالی بودن از جمعیت زمینه مناسبی را برای ارتکاب بزه فراهم آورده و این خصوصیتی نیست که بعد از جنگ برای شهر به وجود آمده باشد. با عنایت به گسترش جرم در موقعیت‌های خاص جنگ توصیه می‌شود که گشت‌های تأمین شهری بصورت گروهی و انفرادی امنیت اینگونه شهرها را که لازمه اسکان خانواده‌های مهاجر است تأمین نماید.

نتیجه‌گیری:

- توانهای محیطی و پتانسیل‌های جغرافیایی باید مبنا و بستر برنامه‌های عمرانی و سیاستهای بازسازی قرار گیرد.

- سازگاری با ویژگیهای اقلیمی در هر نوع ساخت و سازی باید مورد توجه قرار گیرد.

- بازسازی مناطق جنگزده بویژه مناطقی که ساختارهای جغرافیایی و فضایی آن از هم پاشیده شده است باید با رعایت اولویت بندی انجام پذیرد.
- برای جلوگیری از دوباره کاریها و ایجاد هماهنگی و یکپارچگی در بازسازی لازم است ابتدا طرح جامع منطقه متناسب با شرایط جغرافیایی و طبیعی تدوین گردد.

- برای حفظ روحیه مقاومت مردم زمینه بازگشت و فعالیت مجدد مهاجرین و جنگزدگان به سرعت باید فراهم گردد.

- توجه به فرهنگ قومی و دانش معماری بومی در بازسازی مراکز و ابنیه باید جدی گرفته شود.

- ورود الگوهای وارداتی جدید و مصالح ساختمانی غیر بومی خارج از منطقه باعث بالارفتن هزینه های ساخت مسکن و افزایش توقعات مردم می گردد که باید از آن پرهیز کرد.

- برای رفع و جبران عقب ماندگی های اقتصادی و اجتماعی مناطق جنگزده باید به اعزام نیروهای انسانی متخصص و ماشین آلات و ابزار و سرمایه لازم توجه نمود.

- برای تأمین امنیت شهرهای جنگزده که بدلیل شرایط جنگی و خالی بودن از سکنه شرایط بزهکاری را فراهم می آورند باید نیروهای انتظامی باگشت های شهری امنیت لازم و زمینه اسکان خانواده های مهاجر را فراهم آورند.
- در بازسازی مناطق اعم از شهر یا روستا، فراهم کردن زمینه های اشتغال تولید و نیز تأسیسات عمومی باید در الویت قرار گیرد. *

پاورقی ها

۱- سازمان برنامه و بودجه - گزارش برآورد خسارات اقتصادی جنگ تحمیلی - سال ۱۳۶۹،

ص ۲۳.

- ۲- دفتر فنی آموزشی پژوهشی معماری دانشگاه شهید بهشتی - آشنایی با عملکرد ستاد بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده خوزستان سال ۶۵ تا ۶۱ - ص ۸.
- ۳- ستادبازسازی و نوسازی مناطق جنگزده کشور - عملکرد ده ساله بازسازی و نوسازی مناطق آسیب دیده از جنگ - خرداد ۷۱ - ص ۵۲.
- ۴- روابط عمومی ستاد بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده خوزستان - خلاصه گزارش فعالیت‌های یکساله - فروردین ۶۹ - ص ۵.
- ۵- مآخذ پیشین - ص ۵۷.
- ۶- روابط عمومی ستاد مرکزی بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده کشور - خلاصه عملکرد ستاد بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده کشور - شهریور ۱۳۷۵ ص ۲۶.
- ۷- منبع پیشین - ص ۴۳.
- ۸- ستاد مرکزی بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده کشور - خلاصه عملکرد چهارساله بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده کشور از ۶۸ تا خرداد ۷۲ - ص ۱۴ - ۸.
- ۹- صیدالی - تجربیاتی از بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده کشور بروایت مسئولین - دفتر فنی آموزشی و پژوهشی دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه شهید بهشتی.

* بدین وسیله از زحمات جناب آقای نجف زراعت پیشه که در اجرای طرح و جمع‌آوری مطالب همکاری نموده‌اند تشکر و سپاسگزاری می‌شود.

منابع و مآخذ

- ۱- آشنایی با عملکرد ستادبازسازی و نوسازی مناطق جنگزده خوزستان ۶۵-۶۱ دفتر فنی آموزشی و پژوهشی معماری دانشگاه شهید بهشتی.
- ۲- سازمان برنامه و بودجه - گزارش برآورد خسارات اقتصادی جنگ تحمیلی سازمان برنامه و بودجه - سال ۶۹.

- ۳- عملکرد ده ساله بازسازی و نوسازی مناطق آسیب دیده از جنگ خرداد ۷۱- ستاد مرکزی بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده کشور.
- ۴- نشریه ستاد بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده اسفند ۶۹ - ستاد بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده کشور.
- ۵- خلاصه گزارش فعالیتهای یکساله فروردین ماه ۶۹ - روابط عمومی سازمان بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده خوزستان.
- ۶- خلاصه عملکرد بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده کشور ۷۳ - روابط عمومی ستاد مرکزی بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده کشور.
- ۷- تجربیاتی از بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده به روایت مسئولین - دفتر فنی آموزش و پژوهشی دانشکده های معماری و شهرسازی دانشگاه شهید بهشتی.
- ۸- خلاصه عملکرد بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده از سال ۶۸ تا خرداد ۷۲ - ستاد مرکزی بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده.
- ۹- توزیع اعتبارات چهارساله بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده کشور - ستاد مرکزی بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده.
- ۱۰- ستاد مرکزی بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده - خلاصه عملکرد چهارساله بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده کشور از ۶۸ تا خرداد ۷۲.
- ۱۱- روابط عمومی ستاد مرکزی بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده کشور - خلاصه عملکرد ستاد مرکزی و بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده کشور - شهریور ۱۳۷۵.